

تکمله‌ای بر مقاله «مرمت آرامگاه خواجه ابوالولید در هرات»

همایون احمدی^۱

مجموعه بناهای مزار شیخ ابوالولید احمد بن ابی‌رجا آزادانی (د. ۲۳۲ق.) دو کتیبه داشت که یکی بر سردر آرامگاه (تصویر ۱) و دیگر که کتیبه اوقاف مزار بوده بر دیوار آب‌انبار (تصویر ۳) نصب بوده‌است. کتیبه سردر، حاوی گزارش مرمت بناهای این مجموعه (گنبد مزار، مسجد جامع، آب‌انبار) توسط خواجه نظام‌الملک خوافی و امیر علی‌شیر نوایی در یک قطعه بزرگ سنگ مرمر به خط ثلث است. این کتیبه که از آسیب‌های جنگ جان سالم به در برد، آن را در سال ۱۳۷۳ خورشیدی آمریت حفظ آبدات تاریخی به امام جماعت مسجد به نمایندگی از خانواده متولیان مزار ابوالولید تحویل داد. در مقاله، نویسنده (مهندس عبدالواسع نجیمی) دچار سهو شده و به جای این کتیبه، کتیبه آب‌انبار نوشته‌است. کتیبه سردر اکنون در داخل ضریح شیخ ابوالولید نگه‌داری می‌شود (تصویر ۲).

متن کتیبه سردر مزار^۲

قال الله الملك الحي الذي لا يموت و لا ينم كل من عليها فان و يبقى وجه ربك ذوالجلال و الاكرام. اما بعد طایر روح مقدس مطهر حضرت ولایت‌رتبت شیخ بزرگوار و امام عالی مقدار مرشد طوائف ابرار قطب الاقطاب صاحب کشف و الهام مقتدای ائمه انام سلطان تختگاه ولایت که از شرف حاجت دواي خلق جهان آستان اوست المتواصل الی جوار قرب احد الصمد سلطان الحقیقه و الطریقه و التقوی ابوالولید احمد ابن ابی رجا عبدالله الحنفی الازادانی الهروی قدس روحه العزیز از قفص قالب شریفش بصدای ندای ارجعی الی ربک راضیه مرضیه در شهر سنه اثنی و ثلاثین و مائتین بقرارگاه اصلی پرواز نمود و در زمان دولت حضرت پادشاه دین‌پناه مهر

۱. کارشناس آمریت حفظ آبدات تاریخی ریاست اطلاعات و فرهنگ هرات

۲. متن هر دو کتیبه را بار نخست عبدالرئوف فکری سلجوقی در تعلیقات رساله مزارات هرات (کابل، ۱۳۴۳) ثبت نموده است.

تصویر ۱: کتیبه سردر ورودی مزار ابوالولید آزادانی؛ عکاس: نامشخص

سپهر سلطان ظل الله مرکز دائرة امن و امان فرمانفرمای زمین و زمان خسرو گیتی‌ستان صاحبقران تاج‌بخش شاه ابوالغازی معز ملک و دین سلطان حسین خلد الله سبحانه و سلطانه در الدوله الخاقانیه مقرب الحضرت سلطان نظام الدوله و الدین امیرعلیشیر زیدت توفیقه اساس این گنبد شریف و بنای منیف مشهد اشرف را توفیق یافت و بسعی و اهتمام دستور اعظم امین الدوله

تصویر ۲: کتیبه سردر ورودی مزار محفوظ در داخل ضریح؛ عکاس: حمیدالله کامگار، ۱۳۹۹.

القاهره خواجه قوام الدین نظام الملک بن اسماعیل الخوافی که بانی این مسجد جامع است اتمام یافت.

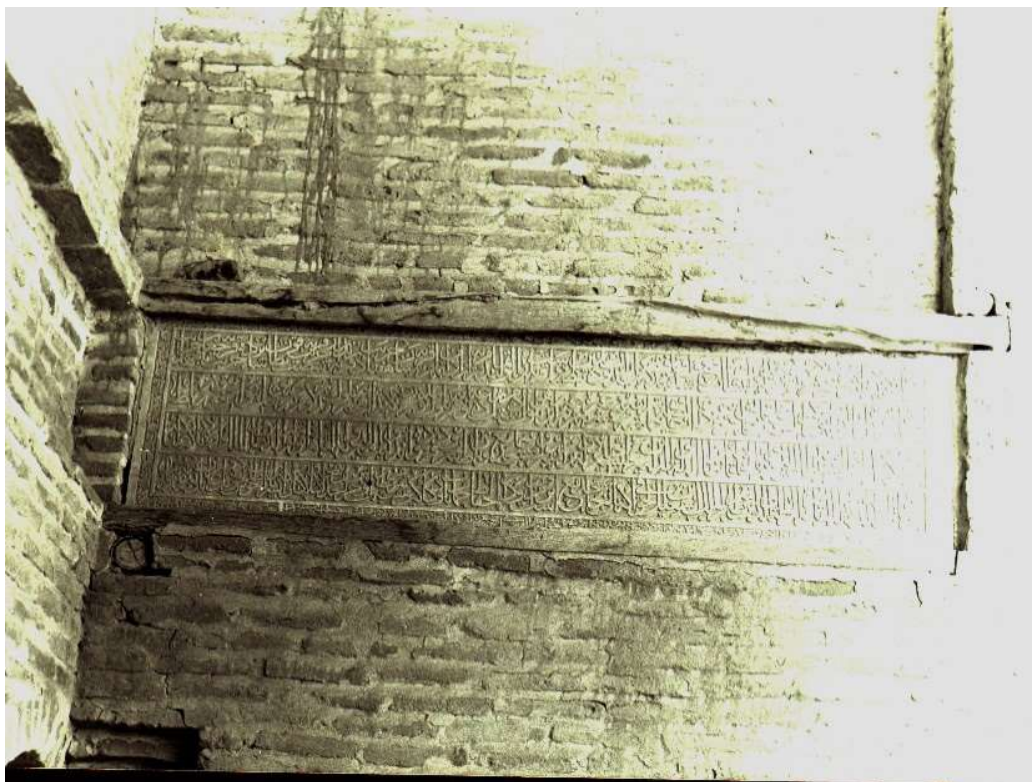
کتیبه مرمرین آب انبار (مقابل ایوان مزار) که در واقع وقف‌نامه آستان خواجه ابوالولید در چهار سطر به خط ثلث جلی بود، در بمباردمان‌های دهه شصت خورشیدی شکست و نیم آن از میان رفت (تصویر ۴). بعدها در جریان بازسازی نیمه سالم آن نیز به دست نیامد.

متن کتیبه موقوفات مزار

موقوفاتی که در زمان حضرت پیر مجرد قدس سره بر مزار مقدس ایشان واقع شده و قدر اوقاف قدیم که بعد از آن بوده بدین تفصیل است قریه ابوالولید تمام، قریه آزادان تمام، قریه سینان هفتاد جریب، قریه زیدران شصت جریب، قریه قویطان شانزده جریب، قریه جفرتان چهار جریب، موقوفات و مسلمیات سلاطین خصوصا حضرت اعلی خاقانی قریه بزدان از خالصه و خاصه شریفه و عشریه و غیره مزرعه ابدز بلوک هوادشتک مزرعه ده‌نو هم به بلوک مذکور، مزرعه کنده هم به بلوک مذکور، مزرعه موشک بنواحی تقوزرباط؛ وقفی که مقرب الحضرت السلطانیه عضد الدوله الخاقانیه نظام الدوله و

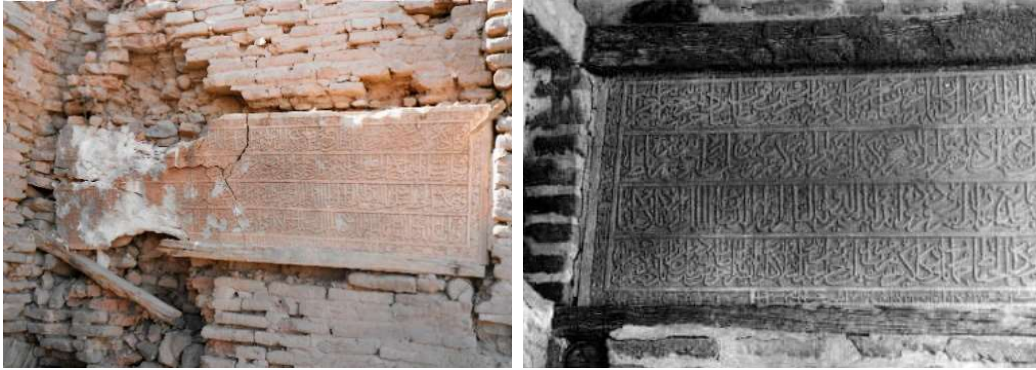

تصویر ۳: کتیبه موقوفات مزار ابوالولید نصب‌شده بر دیوار حوض؛ عکاس: نامشخص

الدین امیرعلی شیر خلد دوله بر مزار متبرک و مسجد جامع و رباط سررود فرموده‌اند بتولیت امین الدوله القاهره امیر قوام الدین نظام الملک و اولاد، تلابه علیا موقوفات امین الدوله القاهره قوام المله و الدین امیر نظام الملک ابن اسمعیل الخوافی که بانی مسجد جامع است بر مزار و دارالحفاظ و حمام باب و دکاکین هفت باب بقرب مزار و خراس بحد آن تیمچه بتلابه و کاروانسرا ببازار خوش، طاحونه به پل دوغاباد مزرعه صدیق در بادغیس طاحونه بقریه تلابه علیا ده جریب، باغ بقریه دیوانچه و دو جریب زمین بقریه غلوان، مزرعه خواجه ملک سمنانی بموضع پهره ثلث که از اوقاف جدید که آن نیز وقف مزار شریف است حسب الحکم معاف است.

تصویر ۴: کتیبه موقوفات در دیوار آب‌انبار پیش از جنگ (عکاس: برنارد اوکین) و در سال ۱۳۶۵ خورشیدی (عکاس: محمدالله افضلی)

گزارش کوتاه مرمت‌ها و نوسازی‌های مجموعه پس از نگارش مقاله

در سال ۱۳۹۵ خورشیدی مدیریت حفظ و ترمیم آبدات تاریخی ریاست اطلاعات و فرهنگ ولایت هرات گل‌دسته‌های مزار را کاشی‌کاری و دیوارهای داخلی گنبدخانه را بندکاری کرد. یک سال بعد این نهاد، صحن جنازه‌جای مزار را خشت‌فرش کرد و طاقی در ورودی صحن مسجد جامع خواجه قوام‌الدین نظام‌الملک ساخت.

باران‌های بهار ۱۳۹۷ و مسدودبودن آبرو سمت شرق موجب شکست طاق بزرگ این سمت شد (تصویر ۵) که در تحکیمات اضطراری با بودجه واحد عملیاتی ریاست جمهوری لوله‌های فلزی جهت تقویت و نگهداری پایه سمت شرق گنبد زیر نظر نگارنده نصب شد.

در بهار ۱۳۹۹ کار روی مرمت طاق با حمایت مالی وحیدالله آزادانی فرزند حاجی فیض‌احمد آزادانی از متولیان مزار آغاز گردید. بعد از مطالعه و تحقیق مشخص شد که جهت مرمت باید تهداب پایه قسمت آسیب‌دیده سمت شرق ایوان با طاق آن باز شود و بعد از تحکیم و غربال مواد به دست آمده، کار بازسازی آغاز شود. این کار زیر نظر دانش‌آموختگان رشته مرمت بناهای تاریخی دانشگاه هرات و معماران محلی به پیش می‌رود و تا زمان نگارش این یادداشت به پایان نرسیده است. در هنگام مرمت، قطعه‌های کاشی معرق دوره تیموری از درون این طاق به دست آمد (تصویر ۶) که متعلق به تزئینات کاشی محراب گنبدخانه می‌باشد. این قطعات در مجموعه مزار و زیر نظر متولی نگهداری می‌شود.

تصویر ۵: شکست طاق سمت شرق مزار؛ عکاس: همایون احمدی، ۱۳۹۹.

تصویر ۶: قطعه‌های کاشی نویافته از درون طاق سمت شرق بنای مزار ابوالولید آزادانی؛ عکاس: همایون احمدی، ۱۳۹۹.

